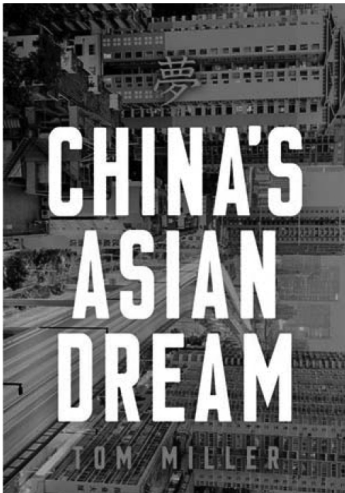

Book Review

Tom Miller (2017) *China's Asian Dream: Empire building along the silk road.*
London: Zed Books.
ISBN 978-1-78360-923-9

ดุษฎี วรรณธรรมดุษฎี
นักวิจัย ศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคม
แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทนำ

เส้นทางสายไหมในศตวรรษที่ 21 หรือ On Belt, One Road (Yi Dai, Yi Lu) เป็นการเชื่อมต่อกับยุโรป เอเชียตะวันออกกลาง เอเชียใต้ ด้วยการลงทุนประมาณ 8 ล้านล้านเหรียญสหรัฐครอบคลุม 890 โครงการในกว่า 60 ประเทศที่เข้าร่วม เป็นการเชื่อมต่อทางภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจจากกลุ่มแม่น้ำโขงสู่เอเชียกลางตามเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ด้วยการสร้างสถาบันทางการเงินระดับภูมิภาคขึ้นใหม่ อาทิ ธนาคารเงินพัฒนา ธนาคารเงินส่งออกนำเข้า ธนาคารลงทุนโครงสร้างพื้นฐานอาเซียน (AIIB) ให้ทุนในการสร้างถนน ทางรถไฟ ท่าเรือ และเส้นทางอำนาจทางทะเลเชื่อมต่อทะเลจีนใต้กับมหาสมุทรอินเดีย ซึ่ง ทอม มิลเลอร์ นักวิเคราะห์อาวุโสชาวอังกฤษ อดีตนักหนังสือพิมพ์เคยทำข่าวจากหลายประเทศในเอเชีย จบการศึกษาจาก Oxford และ SOAS ได้ใช้เวลา 2 ปีทั่วรอบเขตพรมแดนจีนเพื่อศึกษาจนกระทั่งกลายมาเป็นหนังสือเล่มนี้

โครงสร้างหนังสือ

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจทั่วไปที่ต้องการทำความเข้าใจกับ OBOR ที่ไม่ได้อ่านยากแบบงานวิจัยเฉพาะกลุ่ม หรือเป็นการวิเคราะห์ข่าวผ่านการแปลภาษา

หรือเอกสารและแผ่นภาพนำเสนอที่ง่ายเกินความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างที่เราเคยสัมผัสกับประเด็น “อาเซียนร่วมใจ พวกเราอาเซียนร่วมใจ” กันมาแล้ว อยากรู้ก็ดี มิลเลอร์ได้นำเสนออะไรแก่ผู้อ่าน เริ่มต้นจากข้อถกเถียงที่ว่านโยบาย OBOR จะทำอะไร “ความมั่งคั่งและมั่นคง” ร่วมกันระดับภูมิภาคโดยมีพี่ใหญ่ผู้กระทำที่มีบทบาทระดับการเมืองโลก ได้สร้างภาพฝันดังกล่าวด้วยวิธีการอย่างไร? หนังสือแบ่งออกเป็น 6 บท (ไม่รวมบทนำและสรุป) ดังนี้ บทที่ 1 “One Belt, One Road”: Financing the new silk road บทที่ 2 Marching the West: The economics of power in central Asia บทที่ 3 In the Heat of the Sun: Advancing down the Mekong บทที่ 4 California Dreamin’: How China lost Myanmar บทที่ 5 A String of Pearls: Fear and loathing in the India ocean และ บทที่ 6 Fiery Waters: Mapping the south China sea ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีหัวข้อเกี่ยวกับไทย หากแต่มีหัวข้อเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านอย่าง พม่า ลาว กัมพูชา หรือว่า OBOR ไม่ได้สำคัญมากนักในสายตาไทยก็อาจเป็นได้

บทที่ 1 หนังสือได้กล่าวถึงความเป็นมาของ One Belt, One Road ซึ่งแปลตรงตัวมาจาก Yidai Yilu หาก

แต่การถอดความเพื่อความเข้าใจในภาษาอังกฤษจึงเป็น Belt and Road Initiative (BRI) ที่เป็นนโยบายมหภาค ทำการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจีนให้กลายมาเป็นมหาอำนาจ และผู้นำเอเชีย จีนเองอ้างถึงความเป็นเจ้าของการริเริ่มดังกล่าวซึ่งเกี่ยวกับความไว้วางใจทั้งสองฝ่าย ความเท่าเทียม การเรียนรู้ทั้งสองฝ่ายและการร่วมมือที่สมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ผ่านเส้นทางสายเอเชียไปสู่ยุโรป โดยที่จีนเองมีเป้าหมายในการปกป้องความมั่นคงของชาติด้วยการสร้างเครือข่ายการพึ่งพาทางเศรษฐกิจ โดยมีปักกิ่งเป็นศูนย์กลาง เขตตะวันออกของจีนและ BRI ทำให้ปักกิ่งเป็นศูนย์กลางของผลิตสินค้า วิศวกรรม บริษัทธุรกิจ และผู้ผลิตสินค้าหลัก ในขณะเดียวกันที่ ปักกิ่งได้ปล่อยนโยบาย “วิสัยทัศน์และการกระทำต่อความร่วมมือในการสร้างแถบเส้นทางสายไหมเศรษฐกิจและเส้นทางสายไหมทางทะเลของศตวรรษที่ 21” โดยมีแผนงานในการปรับปรุงเชื่อมต่อและสร้างเส้นทางการค้าใหม่ทั้งทางบกและทะเล เป็นการร่วมมือทางการเงินที่ยิ่งใหญ่และบูรณาการตลาดข้ามเขตแดน การสร้างสะพานเชื่อมเอเชียกับยุโรปหรือระหว่างจีนกับยุโรป จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญการผลักดันภูมิรัฐศาสตร์ให้เกิดระเบียบที่จีนเป็นศูนย์กลางของเอเชีย

ประเด็นที่น่าสนใจของบทนี้การเกิดขึ้นของธนาคารการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank หรือ AIIB) โดยจีน เกิดขึ้นมาอย่างสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจของจีนและเป็นช่องทางสนับสนุนรัฐบาล ญี่ปุ่นมองว่า AIIB ทำโครงการแบบเดียวกันกับธนาคารการพัฒนาเอเชียของญี่ปุ่น (Asia Development Bank หรือ ADB) แต่คุณภาพต่ำกว่า ในทางเดียวกันกับ Washington มองว่า AIIB มีศักยภาพแข่งขันกับ ADB และ World Bank หากแต่มีวิสัยทัศน์สั้นกว่า ในทางตรงกันข้าม จีนมองว่า AIIB เป็นตัวแทนการขับเคลื่อนที่สำคัญส่วนหนึ่งของจีนเพื่อเติมเต็มความรับผิดชอบนานาชาติที่โตขึ้น อีกทั้งเพื่อปรับปรุงและเติมเต็มระเบียบนานาชาติมีอยู่ จากนั้นไม่กี่เดือนต่อมาจีนได้สถาปนารธนาคารพัฒนาใหม่ (New Development Bank หรือ NDB) ธนาคารการพัฒนาโลกตั้งขึ้นโดยกลุ่มประเทศ BRICS เพื่อขับเคลื่อนทรัพยากรสำหรับโครงสร้างพื้นฐานและโครงการพัฒนาที่ยั่งยืน NDB มีถูกเรียกว่าสถาบันน้องสาวของ AIIB ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า AIIB ก็คือเครื่องมือทางการเงินของจีนที่ใช้สนับสนุน BRI นั่นเอง

บทที่ 2 ทูทอาณาเขตของจีนมีแผนการลงทุน BRI เป็นของตนเอง การลงทุนจะสนับสนุนความมั่นคงทางเศรษฐกิจของจีนหรือนำความจำเป็นต่อการพัฒนาไปยังพื้นที่ที่ยากจนขาดแคลน ซึ่งเป็นการผลักดันเชิงยุทธศาสตร์ในการครอบครองภูมิภาค ประเด็นหลักในบทนี้คือเศรษฐศาสตร์อำนาจในเอเชีย จากน้ำมัน ก๊าซ โดยเฉพาะแนวท่อก๊าซจากจีนสู่เอเชียกลาง ตั้งแต่ Urumqi เมืองหลวงของเขต Xinjiang จนถึงเมือง Turkmenabat ของ Turkmenistan จะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายความพึ่งพาทางเศรษฐกิจด้วยการเชื่อมต่อจะช่วยให้พื้นที่เขตแดนที่ยังไม่พัฒนาได้กลายมาเป็นเขตการค้าที่สามารถพัฒนาได้ อีกทั้งสร้างความมั่นคงในเอเชียกลางที่มีความตึงเครียดทางชาติพันธุ์ระหว่างมุสลิมกับฮั่นในบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของ Xinjiang สืบเนื่องมาจากการเกิดประเทศใหม่หลังโซเวียตล่มสลาย เมื่อ ค.ศ. 1991 Kazakhstan Kyrgyzstan Tajikistan Uzbekistan และ Turkmenistan เป็นอิสระ ซึ่งทำให้ Xinjiang ยังต้องเผชิญกับการก่อการร้าย ลัทธิแบ่งแยกดินแดน และลัทธิศาสนาสุดโต่ง โดยเฉพาะชาตินิยมอุยกูร์ (Uyghur)

หากแต่สิ่งที่ปักกิ่งใช้ได้แก่ยุทธศาสตร์การค้าข้ามพรมแดนด้วยการทำให้ทันสมัยและการพัฒนาเศรษฐกิจที่จะทำให้เศรษฐกิจเฟื่องฟูเพื่อบูรณาการ Xinjiang ให้เข้าอาณาเขตเหล่านั้น รัฐหลังโซเวียต (Post-Soviet States) ของเอเชียกลาง ปักกิ่งเข้าใจในเรื่องเงินและอำนาจดี เป้าหมายของ BRI ซึ่งวิ่งจากตะวันตกเฉียงเหนือของจีนสู่ยุโรปคือเพื่อสร้างเครือข่ายการขนส่งทางบกที่จะตัดย่นระยะทางออกหลายพันไมล์ออกจากเส้นทางเดินเรือจากชายฝั่งตะวันออก อีกทั้งเป็นเส้นทางขนส่งน้ำมัน ก๊าซ และทรัพยากรธรรมชาติ สินค้า การขนส่งสินค้า high end ก็ส่งมาทางบกซึ่งใช้เวลาได้ดีกว่าทางเรือ สิ่งใดที่ทำให้ต้นทุนทั้งเงินและเวลาลดลงได้ก็หมายถึงโอกาสในการสร้างกำไรก็เพิ่มมากขึ้น ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซีย ต่างก็เล่นบทผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ ประเทศในเอเชียกลางมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมค่อนข้างไปทางรัสเซีย ในทางการทหารพวกเขาขึ้นอยู่กับรัสเซีย ส่วนในทางเศรษฐกิจพึ่งพิงจีน ในประเทศของพวกเขาตามตลาดก็เต็มไปด้วยสินค้าจีน ถึงแม้พวกเขาจะไม่ได้ใช้ภาษาจีน ใช้ภาษารัสเซียสำเนียงตามชาติพันธุ์ คาซัค อุยกูร์ สลาฟ ใช้วัฒนธรรมรัสเซียร่วมกันและมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็น

ส่วนบุคคลไป

บทที่ 3 บทนี้ว่าด้วยลาวกับกัมพูชาที่มีความเสี่ยงจะกลายมาเป็นเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจให้กับจีน ทั้งสองประเทศพึ่งพิงจีนในด้านการค้า การลงทุนและความช่วยเหลือทางการเงิน ยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ของปักกิ่งที่จะทำให้ Yunnan กลายมาเป็นศูนย์กลางการขนส่งที่ครอบคลุมสำหรับอาณาเขตลุ่มแม่น้ำโขง สำหรับลาวในสายตาของจีนแล้วไม่ต่างไปจากอาฟริกา คนงานลาวเชื้อช้ำ ไม่ต้องการทำงานหนักต่างไปจากคนงานจีน การลงทุนของจีนจึงจ้างคนงานจีนมาทำงานในลาว นักลงทุนมองว่าในลาวมีการแข่งขันกันน้อยกว่าในจีน อีกทั้งการลงทุนของจีนในการสร้างรถไฟความเร็วสูงจาก Jinhong ผ่ายอุคมชัยสู่เวียงจันทน์ ซึ่งรัฐบาลลาวเชื่อว่า จะกลายมาเป็นพื้นที่ทางผ่านภายในลุ่มแม่น้ำโขง การสร้างโครงข่ายรถไฟความเร็วสูง ตัดถนนใหม่ และสิ่งอำนวยความสะดวกการสื่อสารคมนาคมจะทำให้ Kunming เป็นศูนย์กลางของลุ่มแม่น้ำโขงและภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งที่ตะเอดันโตสำหรับลาวที่มีประชากรกว่า 6 ล้านคน ก็คือการที่นักลงทุนจีนเข้ามาลงทุนมากที่สุดจากอดีตที่เป็นเวียดนามและไทย ซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจของลาวจากนักลงทุนจีนจะทำให้ลาวโดนกลืนจนกลายเป็นประเทศของนักลงทุนจีนไปในที่สุด

ขณะที่กัมพูชามีประชากรกว่า 15 ล้านคน ที่พึ่งพาการลงทุนจากจีนเป็นจำนวน 1 ใน 3 ของทุนในประเทศ เมื่อการลงทุนจากจีนเข้ามา การเติบโตของชุมชนชาวจีนก็ขยายเพิ่มขึ้น ผู้ประกอบการจีนเห็นโอกาสทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร้านค้า โรงแรม ป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ ตามถนนในพนมเปญเขียนขึ้นเป็นภาษาจีน จีนได้ให้ความช่วยเหลือกัมพูชาโดยไม่มีเงื่อนไขที่เหมือนกับตะวันตกที่จะต้องทราบบึงคอร์รัปชันและสิทธิมนุษยชน ดังที่ฮุน เซิน กล่าวไว้ว่า “จีนไม่พูดมาก แต่ทำหลายสิ่งมากมาย” คนจีนในกัมพูชาไม่ได้รู้สึกว่าเป็นคนต่างชาติ เพราะการเข้ามาลงทุน การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงคนจีนรุ่นที่ 3 ในปัจจุบันที่เป็นคนกัมพูชาเชื้อสายจีนที่มีจำนวนมากกว่าแสนคน สืบเนื่องมาจากความต้องการของกัมพูชาเองที่จะต้องปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่เคยเสนอตัวเป็นขอเป็นเพื่อนกับสหรัฐ แต่สมัยประธานาธิบดีโอบามาที่ไม่ได้สนใจตอบรับมากนัก ในทางตรงกันข้าม กัมพูชาต้องการเพื่อนและจีนก็คือเพื่อนที่มาพร้อมกับเงิน ครั้งหนึ่ง ฮุน เซิน ได้

กล่าวไว้ว่า “จีนเป็นรากเหง้าของทุกสิ่งที่เป็นความชั่วร้าย” เพราะสนับสนุนเขมรแดงในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ปัจจุบัน “จีนเป็นเพื่อนที่ไว้วางใจได้มากที่สุดของเรา” ขนชั้นนำของกัมพูชาจึงเป็นส่วนสนับสนุน BRI จากการขยายโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ท่าเรือ เขตเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกัน จีนก็ได้ให้ทุนกว่า 400 ทุนอบรมแก่เจ้าหน้าที่รัฐเพื่อสร้างสัมพันธ์มิตรที่แน่นแฟ้น แม้ฮุน เซินครองอำนาจมากว่า 25 ปี แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะตลอดไป ประเด็นนี้เงินเข้าใจดีและพยายามขยายอิทธิพลการเมืองระหว่างประเทศผ่านการสร้างความฝันของเงินเองด้วยนโยบาย BRI

บทที่ 4 เริ่มต้นด้วยเหตุการณ์ที่ชาวเมียนมาเดินขบวนประท้วงขับไล่จีนโดยมีไม่เกรงกลัว ปะทุขึ้นหลังจากรัฐประหารโดยกองทัพ ซึ่งได้ปกครองมากกว่าห้าทศวรรษ ซึ่งได้สิ้นสุดใน ค.ศ. 2011 เป้าหมายหลักของบริษัทจีนคือการลงทุนสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ เขื่อนทองแดง ท่อก๊าซและน้ำมัน บริษัทถูกกล่าวหาในเรื่องการเวนคืนที่ดิน การทำลายสิ่งแวดล้อมและปล้นสะดมทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐอำนาจนิยมทั้งสองเริ่มแตกสลาย ก่อนหน้านั้นรัฐบาลทหารถูกสิทธิฮามันติทางการเมืองเงินและเศรษฐกิจจากตะวันตก แต่หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ค.ศ. 2010 เมื่อระบบทหารเริ่มมีการปฏิรูปให้มีเสรีภาพมากขึ้น การเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยนำเสรีภาพในการแสดงออก ความเป็นชาตินิยมและต่อต้านจีน รัฐบาลกึ่งพลเรือนมีความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดต่อสหรัฐอเมริกาและได้ระงับโครงการเขื่อนของจีน การเลือกตั้งใน ค.ศ. 2015 ที่ฝ่ายประชาธิปไตยได้คะแนนเสียงถล่มทลายซึ่งนำมาสู่อำนาจของรัฐบาลพลเรือนครั้งแรกในรอบห้าสิบปี

ชาวเมียนมาเองมีรู้สึกต่อต้านจีน โดยโทษว่าจีนสนับสนุนการรัฐประหารโดยกองทัพ หากแต่ด้วยความเป็นประชาธิปไตย สื่อเสรีได้เล่นประเด็นโครงการใหญ่ๆ ของบริษัทจีน ด้วยประชามติ ซึ่งจีนพบว่าสิ่งคุกคามไม่ใช่สหรัฐอเมริกาแต่เป็นประชามติ จีนมองเมียนมาไว้เป็นระเบียบยุทธศาสตร์สู่มหสมุทรอินเดียและเป็นหุ้นเชิดในประชาคมอาเซียน ความฝันที่ว่าจะใช้เมียนมาเป็นตัวแทนและรุกคาบไปสู่อ่าวตังเกี๋ยและทะเลจีนใต้จะเป็นเรื่องเพ้อฝันไปเสียแล้ว สำหรับการค้าในเมียนมาถูกครอบครองโดยครอบครัวเชื้อสายจีน ไม่ใช่ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ แต่เป็นเมียนมาเชื้อสายจีนที่เกิดในประเทศ มาจากครอบครัวที่อพยพมาทำการค้าขายและตั้งตัว กล่าวได้ว่าเป็นชาวเมียนมา

เชื้อสายจีนอยู่มาร้อยกว่าปีแล้ว ไม่ได้ติดต่อกับเงินแผ่นดินใหญ่ เพียงแต่มีวัฒนธรรมจีนติดตัวมา พูดภาษาเมียนมา และเป็นชาวเมียนมาเชื้อสายจีน อย่างไรก็ตาม ในบทนี้ได้บอกถึงเส้นทาง BRI ที่จีนสร้างเส้นทางการค้าไปทางตะวันตกเฉียงใต้ เพื่อกระจายสินค้าราคาถูกลงอย่างรวดเร็วสู่อินเดีย บังคลาเทศ และอื่นๆ จีนเรียกแผนนี้ว่า ระเบียงเศรษฐกิจ บังคลาเทศ-จีน-อินเดีย-เมียนมา หรือ BCIM เริ่มต้นที่คุนหมิงไปสุดที่กัลกัตตา

บทที่ 5 ในส่วนนี้ได้ให้ความสนใจไปที่มหาสมุทรอินเดีย จีนมียุทธศาสตร์ในคาบสมุทรอินเดีย โดยสร้างเส้นทางทางบกเพื่อเป็นระเบียงเศรษฐกิจจาก Xinjiang สู่อินเดีย เพื่อไปสู่อ่าวอาหรับ ในขณะที่เดียวกันที่ริเริ่มเส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษ 21 ทางทะเล ข้อริเริ่มนี้จะปรับปรุงการเชื่อมต่อระหว่างเอเชียกับยุโรป โดยสร้างมูลค่าเส้นทางการค้าใหม่และสนับสนุนการเติบโตของภูมิภาค ความเข้มแข็งของความร่วมมือทางทะเลจะทำให้จีนมีเป้าหมายร่วมกันกับเพื่อนบ้าน การสร้างโครงสร้างพื้นฐานท่าเรือและเชื่อมสู่เครือข่ายการขนส่งทางบก จะเพิ่มจำนวนเส้นทางทางทะเลนานาชาติและปรับปรุงการขนส่งโลจิสติกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฝ่ายการยกระดับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ยุทธศาสตร์ของจีนในการใช้ภูมิยุทธศาสตร์ต่อการได้มาของความร่วมมือนานาชาติในแต่ละที่ที่จีนไปก็ด้วยการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจนำหน้าการเมือง และบูรณาการเศรษฐกิจกับอำนาจกองทัพ เริ่มจากการใช้บริษัทวิศวกรรมเพื่อสร้างโครงการจากนั้นนำแรงงานของตนเข้ามา เพื่อให้ได้มาถึงอิทธิพลทางการทูตและท้ายที่สุดได้ประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ สิ่งที่สำคัญก็คือ BRI จะเป็นจุดเริ่มต้นในการยกเปลี่ยนพื้นฐานภูมิรัฐศาสตร์เอเชีย “ความจริงคือว่าข้อริเริ่มมหภาคของประธานาธิบดีสีเป็นการออกแบบผลประโยชน์ของจีนผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจ ไม่ใช่อำนาจทางการทหาร”

บทที่ 6 จีนอ้างกรรมสิทธิ์ในทะเลจีนใต้โดยแสดงแผนที่นี้ถึงความเป็นเจ้าของตั้งแต่ครั้งประวัติศาสตร์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การอ้างกรรมสิทธิ์ตั้งแต่โบราณมากกว่า 2,000 ปีเป็นเรื่องไม่มีแก่นสาร ในศตวรรษที่ 18 พ่อค้าและแรงงานชาวจีนได้เริ่มแสวงโชคด้วยการเดินทางมาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการเริ่มพัฒนาขอบเขตของทะเลจีนใต้ หากแต่ในศตวรรษที่ 19 ที่ยุโรปเข้ามาล่าอาณานิคมได้สร้างรัฐและกำหนดขอบเขต ซึ่งแต่เดิมรัฐมีสิทธิอำนาจใน

การปกครองของนักปกครองแบบดั้งเดิมที่รวมศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ปกครองราชอาณาจักร จึงทำให้เขตแดนของชาติทางบกและทางน้ำมีความคลุมเครือ ขอบเขตทางการเมืองสมัยใหม่ที่ถูกรื้อสร้างขึ้นมาจากตะวันตกได้แบ่งแยกอาณาเขตระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และขยายผลไปในทางทะเลอีกด้วย อย่างไรก็ตาม จีนประเทศใหญ่ได้สร้างกรอบการทำงานในทะเลจีนใต้ที่กลายมาเป็นการผลักดันให้เพื่อนบ้านประเทศเล็กมาเผชิญหน้า ซึ่งเป็นผลทำให้ประเทศกลุ่มอาเซียนหันไปเข้าใกล้สหรัฐอเมริกาอีกครั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียนลดลงด้วยเหตุผลจากการกระทำที่จีนใช้แนวคิดแบบเดิมมาอาณานิคมมานานในทางตรงกันข้าม จีนมีหลักว่า นโยบายต่างประเทศสนับสนุนเป้าหมายภายในประเทศ เป้าประสงค์หลักของนโยบายการทูตจีนคือเพื่อสร้างสันติภาพและเสถียรภาพของสภาพแวดล้อมนานาชาติสำหรับการพัฒนา

กล่าวได้ว่าจีนกับเวียดนามมีความสัมพันธ์ที่ต่อสู้กันมากกว่าสองพันปี เวียดนามต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจากการรุกรานของกองทัพจีน จากประวัติศาสตร์ที่ชาวเวียดนามเคยอยู่ในดินแดนทางตอนใต้ของแม่น้ำทางภาคใต้ของจีน ย้ายมาจนถึงพื้นที่ที่เป็นเวียดนามในปัจจุบัน ด้วยความเป็นมาที่ยาวนานทำให้ทราบถึงความเกลียดชังที่มีต่อจีน จนกระทั่งปัจจุบันจีนก็ยังคงเป็นศัตรู ความรู้สึกต่อต้านจีนอยู่ในสายเลือด ในขณะเดียวกัน พรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามได้ทำงานใกล้ชิดกับพีใหญ่ที่ปักกิ่ง ชาวเวียดนามก็มีความแคลงใจอยู่และเชื่อกันว่ามีสายลับอยู่ในกองทัพและการเมือง จากประวัติศาสตร์ที่ยาวนานแสดงให้เห็นว่าเวียดนามกับจีนมีความสัมพันธ์ที่เป็นปัญหา โดยเฉพาะการที่จีนคุกคามและรุกรานทะเลจีนใต้ อันที่จริงแล้ว ความทะเยอทะยานของจีนก็คือการบรรลุเป้าหมายที่พยายามมากกว่าสองพันปีที่ต้องการให้เวียดนามเป็นประเทศราชด้วยเหตุผลคือทะเลจีนใต้คือจุดสำคัญในยุทธศาสตร์มหภาคของจีนที่จะทำให้เป็นมหาอำนาจ

บทพินิจ

“ฝันของจีน” (Chinese Dream) เริ่มแรกที่วิสัยทัศน์ภายในประเทศ จีนไม่สามารถยิ่งใหญ่ได้ ถ้าภายในประเทศไม่เข้มแข็ง และจีนยังต้องเชื่อมโยงกับเพื่อนบ้านภายนอกอีกด้วย (Miller, 2017: 8) กล่าวได้ว่า ฝันของจีนไม่ต่างไปจากการแสวงหา “ความมั่งคั่งและอำนาจ” (fuqiang)

เป็นการสร้างรัฐให้ร่ำรวยและมีกองทัพที่แข็งแกร่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่จีนทำมาตลอดในห้วงสงครามมากกว่า 2,000 ปี ในขณะเดียวกันที่ นโยบายต่างประเทศต้องการให้เงินทำงานใกล้ชิดกับประเทศอื่นๆ คบเพื่อนมากขึ้นและสร้างชุมชนที่มีเป้าหมายร่วมกันในเอเชีย เป้าหมายคือเพื่อสร้างโครงข่ายพันธมิตรอย่างไม่เป็นทางการที่ขับเคลื่อนด้วยเงินหยวน และทำให้เพื่อนบ้านได้กลายมาเป็นผู้พึ่งพาเงินในทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจีนเชื่อมั่นเป็นการเพิ่มอำนาจให้ภูมิรัฐศาสตร์แข็งแกร่งขึ้น (Miller, 2017: 17)

กล่าวได้ว่า BRI เป็นข้อริเริ่มทางนโยบายที่มีจุดประสงค์ในการเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเมือง เป็นการสนับสนุนการเติบโตของบริโศกภายในประเทศผ่านโครงสร้างทางการเงิน ขยายโอกาสในเส้นทางภายในสู่ภายนอกระหว่างภูมิภาคเป็นการสร้างการเติบโตทั้งสองฝ่าย ดังวลี “นโยบายระหว่างประเทศควรสนับสนุนเป้าหมายภายในประเทศ” (Miller, 2017: 216) ซึ่งในทางยุทธศาสตร์มหภาคของจีนแล้ว จีนต้องการให้เวียดนามเป็นประเทศราช (Vassal State) เพื่อจะได้กลายเป็นมหาอำนาจทางทะเลจีนใต้ ในขณะเดียวกัน จีนได้เข้ามามีอิทธิพลผ่านลุ่มน้ำโขงที่มีลาวและกัมพูชาได้กลายมาเป็นเมืองสำหรับนักธุรกิจจีนเข้าไปลงทุนจนทำให้เจ้าบ้านกลายมาเป็นเพียงผู้ให้เช่าที่ทางสำหรับพ่อค้าจีนมาลงทุน สอดคล้องกับนโยบายที่ต้องการให้ชาวจีนไปลงทุนในต่างประเทศเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับเศรษฐกิจของจีนระดับภูมิภาค

สังเกตได้ว่า BRI เป็นการสร้างโอกาสของความมั่งคั่งและอำนาจให้กับจีนเอง ด้วยการลงทุนในลักษณะการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเพื่อการเชื่อมต่อด้านโลจิสติกส์และห่วงโซ่คุณค่าและอุปทาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีเหมือนจะดีและสมประโยชน์สำหรับทั้งสองฝ่าย (Win-Win) แต่ในตอนท้ายกลับกลายมาเป็นจีนได้ผลประโยชน์เป็นเท่าตัว (Double Win) ต่างหาก เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของ BRI คือการส่งเสริมให้จีนเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา สร้างโครงข่ายการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันทั่วเอเชียและนอกเหนือออกไปจากนั้น จีนหวังว่าการกระตุ้นการสร้างการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่มีมาจะเชื่อเชิญประเทศในเอเชียให้สนใจในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเสียมากกว่ากังวลในด้านความมั่นคง (Miller, 2017: 240)

ในการวิเคราะห์ผ่านมุมมองทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ถ้าใช้วิวาทะทางทฤษฎี (Theoretical Debate) อย่างในกรณี BRI นี้ ระหว่างเสรีนิยมกับสังคมนิยม (Liberalism v.s. Realism) (ดู Daddow, 2009: 65) จะเห็นได้ว่า BRI แสวงหาความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจผ่านการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในการเชื่อมต่อ จีนต้องการเป็นเพื่อนบ้านและสนับสนุนความสัมพันธ์ใกล้ชิดเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและความสัมพันธ์ทางการค้าให้เข้มแข็งขึ้น ในมุมมองเสรีนิยม (Liberal) จีนมุ่งมั่นในการสถาปนาเกมที่ได้ทั้งสองฝ่าย (win-win) กับทุกประเทศที่จะได้ผลประโยชน์ร่วมกันผ่านโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมต่อยกระดับการค้า และสถาบันการเงินขึ้นมาใหม่ ในทางตรงกันข้าม มุมมองสังคมนิยม (Realist) BRI พยายามซ่อนเร้นความพยายามในการสถาปนาการครอบงำภูมิภาคและสร้างโอกาสในการค้ำนนานาชาติ

สังคมนิยมมองว่า BRI มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสถานการณ์ภูมิยุทธศาสตร์ (Geostrategic) ของภูมิภาค ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความพยายามของจีนที่จะเข้ามาเป็นผู้มีอิทธิพล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ชาวจีนเป็นศูนย์กลางของการค้าขาย สะท้อนให้เห็นได้จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทำการปรับปรุงไปตามผลประโยชน์ของจีนเท่านั้น จึงทำให้จีนนำกลุ่มประเทศอาเซียนมาอยู่ภายใต้อิทธิพล เป็นการสถาปนาการครอบงำภูมิภาค และที่สำคัญ BRI ได้สร้างสถาบันทางการเงินใหม่อย่าง AIB เพื่อท้าทายระบบสถาบันการเงินโลก ซึ่งการครอบงำได้เกิดขึ้นแล้วจากที่หลายประเทศได้ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่สร้างผลประโยชน์เล็กน้อยทางเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับดอกเบี้ยราคาสูง มุมมองเสรีนิยมเห็นว่า BRI เป็นตั้งเครื่องมือในการเพิ่มบูรณาการทางเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นการเพิ่มศักยภาพต่อการสร้างระเบียบเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งเป็นการเอาชนะแรงเสียดทานทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างจีนกับอินเดีย ซึ่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมาพร้อมด้วยสถาบันทางการเงินใหม่อย่าง AIB ที่เป็นทั้งการปฏิรูประบบแบบเดิมและเป็นการให้โอกาสที่สำคัญต่อประเทศกำลังพัฒนา

ในความเป็นจริงแล้ว BRI เส้นน้ำ ยังคงมีปัญหาข้อพิพาทบนผืนน้ำทะเลจีนใต้อยู่ตลอด โดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ปะการัง น้ำมันและก๊าซ ประเทศกำลังพัฒนาอย่าง เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย อ้าง

กรรมสิทธิ์อยู่เหนือปากการัง หมู่เกาะ และทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ จีนเองพยายามใช้เส้นทาง BRI ทางน้ำเพื่อต่อสู้กับ การก่อการร้าย โจรสลัด การขนยาเสพติด และอาชญากรรมระหว่างประเทศ โดยที่จุดประสงค์หลักของจีนต่อทะเลจีนใต้และคาบสมุทรมอญคือโอกาสเศรษฐกิจและความมั่นคง ผลประโยชน์หลักวางอยู่บนการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการทหาร เสียยิ่งกว่าการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยตัวของมันเอง (Kostecka, 2011) จะเห็นได้ว่า เมื่อทศวรรษที่ 60 ในห้วงสงครามเย็น ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกพยายามสนับสนุนความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อลดทอนการแทรกแซงสหรัฐอเมริกาที่มียุทธศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเพื่อใช้คานอำนาจกับจีน แต่ในวันนี้ จีนมี BRI เป็นเครื่องมือทางการค้าและความมั่นคงจากภูมิภาคสู่ทวีปและโลกแล้ว จีนยกระดับเศรษฐกิจจากประเทศกำลังพัฒนามาสู่ประเทศพัฒนาแล้ว จีนต้องการสร้างความมั่นคงด้วยการสถาปนาระเบียบเศรษฐกิจระหว่างมณฑลภาคตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศเพื่อนบ้านของจีนผ่านการพัฒนามณฑลทางตะวันตก จีนบูรณาการภูมิภาคให้แข็งแกร่งโดยปรับปรุงห่วงโซ่คุณค่าและอุปทานของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

สำหรับไทยแล้ว BRI ที่จะทำให้ไทยเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับจีน โดยไทยคิดว่าตนเองมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นศูนย์กลางของประชาคมอาเซียน ไทยจึงมีศักยภาพที่จะเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์และห่วงโซ่คุณค่าอาเซียนกับจีน หากแต่โครงการรถไฟความเร็วสูงกรุงเทพ-หนองคาย ไม่สามารถทำได้สืบเนื่องจากนโยบายคสช. ที่จะสร้างแค่ กรุงเทพ-โคราช เท่านั้น ซึ่งอาจจะเป็นระยะที่หนึ่งจากนั้นขยายไปสู่ระยะต่อไป โคราช-หนองคาย และหนองคาย-เวียงจันทน์ก็เป็นไปได้ การเชื่อมต่อทางโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นพื้นฐานของการค้าที่จีนต้องการขยายการลงทุนด้วยทุนจีนโดยรัฐบาลที่ให้คนจีนส่งเสริมไป

ทำการค้าการลงทุนตามประเทศเป้าหมายในต่างแดนเพื่อทรัพยากรและความมั่นคงของทั้งสองฝ่าย หากแต่ในระยะสุดท้ายก็คงเรียบริยโรงเรียนจีนเช่นเคย

ดังนั้น นโยบายการทูตมหาอำนาจของจีนที่พยายามฟื้นฟูความเป็นผู้นำของจีนในเอเชีย ไม่ใช่แค่มหาอำนาจแต่เป็นปัจจัยในการพัฒนาภูมิภาค จีนค่อนข้างระมัดระวังในการใช้นโยบายเศรษฐกิจเพื่อชนะเพื่อนบ้าน ในความเป็นจริง จีนมีตัวเลือกไม่มากนักในการเริ่มเป็นมหาอำนาจ ด้วยจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นมหาศาลและการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในรอบ 3 ทศวรรษที่มาก แสดงให้เห็นว่าจีนได้กลายมาเป็น “ผู้มีส่วนได้เสียที่รับผิดชอบ” ที่เล่นบทบาทผู้กระทำในกิจการระดับโลก ผู้นำจีนเองก็เริ่มยอมรับในสถานภาพนั้น โดยมีนโยบายและสร้างสถาบันสำหรับกิจการระหว่างประเทศเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของจีนนอกประเทศ ซึ่งเข้าไปแทรกแซงกิจการของประเทศอื่นอันเป็นวิถีการที่ประเทศมหาอำนาจทำกัน (Miller, 2017: 239)

สรุป

เศรษฐกิจของจีนได้ยกเปลี่ยนจากประเทศกำลังพัฒนามาสู่พัฒนาแล้ว จีนต้องการสร้างและคุ้มครองเส้นทางเศรษฐกิจระหว่างจีนภาคตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศเพื่อนบ้านของจีนผ่านการพัฒนาไปทางอาณาเขตตะวันตก และการบูรณาการภูมิภาคด้วยการปรับปรุงด้านโลจิสติกส์และห่วงโซ่คุณค่าของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งการขยายฐานโอกาสในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเป็นการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองไปพร้อมกับการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งได้นำมาสู่ “อำนาจและความมั่งคั่ง” ให้กับจีนอย่างละมุนละม่อมบางที ชูคุณค่าบางครากิ่งบิบบิไม่ให้มีตัวเลือกอื่นบางครั้ง หากแต่สร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองอย่างก้าวกระโดด

เอกสารอ้างอิง

Daddow, Oliver. (2009). International Relations Theory London: Sage.

Kostecka, Daniel J. (2011) "Places and Bases," Naval War College Review Vol. 64, No. 1, Available at:
<http://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol64/iss1/5>

Miller, Tom. (2017). China's Asian Dream: Empire Building Across the New Silk London: Zed Books.

_____. China's Asian Dream: Empire Building Across the New Silk Road <https://vimeo.com/222408759>